

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Kehittämishanke

Mikä musta tulee isona?
Lukion uraohjauksen kehittäminen

Paloheimo, Kaisu

Työn ohjaaja Harri Kukkonen
Tampere 2009

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Paloheimo, Kaisu
Mikä musta tulee isona? Lukion uraohjauksen kehittäminen
30 sivua + 3 liitesivua
Marraskuu 2009
Työn ohjaaja Harri Kukkonen

TIIVISTELMÄ

Kehittämishankkeessa selvitettiin uraohjaukseen ja ammatinvalintaan liittyviä periaatteita ja käytänteitä. Tutkimuksen kohteena olivat Tampereen lukiot ja niiden uraohjauksen tutkiminen haastatteleamalla opinto-ohjaajia ja laatimalla kysely lukion viimeisen vuoden opiskelijoille.

Hankkeen tavoitteena oli kartoittaa uraohjauksen tilaa Tampereen lukioissa, etsiä ongelmakohtia ja toimivia käytäntöjä ja tarjota uusia mahdollisuuksia ja ideoita opinto-ohjaajille uraohjauksen kehittämiseksi omassa lukiossaan.

Kehittämishanke toteutettiin haastatteleamalla teemahaastatteluilla viittä lukion opinto-ohjaajaa ja laatimalla kyselyt kolmelle abi-luokalle kahteen eri lukioon. Tulokseksi saatiin tietoa uraohjauksen tilasta lukiossa ja toiveita sen kehittämiseksi. Tulokset hyödyttävät sekä lukioita että oppilaita, jos uusia käytänteitä ja opiskelijoiden toiveita voitaisiin ottaa huomioon opinto-ohjauksen tunteja suunniteltaessa.

Tulokset kertoivat, että uraohjausta olisi lisättävä erityisesti kasvattamalla työelämä- ja koulutustiedon määrää opetuksessa. Nykyisten opinto-ohjaajaresurssien puitteissa tämä ei välttämättä ole mahdollista, joten lisäresursseja kaivataan. Lisäksi sekä opinto-ohjaajat että oppilaat olivat kiinnostuneita työelämänäkökulman lisäämisestä opinto-ohjauksessa. Tämä olisi mahdollista esimerkiksi vierailevien luennoitsijoiden ja yritys- ja oppilaitosvierailujen muodossa, joista opiskelijat olivat kiinnostuneita.

Uraohjauksen lisääminen ja siihen keskittyminen lukioaikana on tärkeää jatkopolkujen kartoittamisen kannalta ja siihen olisi keskityttävä viimeistään lukion kolmannen vuoden opintojen aikana. Tällä hetkellä lukiot päättävät itsenäisesti uraohjauksen toteuttamisesta, koska suurin osa opinto-ohjaajien resursseista menee lukio-opintojen läpiviemiseen. Tähän kaivataan kuitenkin muutosta niin, että jokaisen oppilaan jatko-opintojen ohjaus ja uraohjaus tehtäisiin sekä ryhmäohjauksena että yksilöllisesti, jolloin se hyödyttäisi parhaimmillaan sekä opiskelijaa että hänen perhettään, lukiota ja lopulta koko yhteiskuntaa.

Avainsanat: ohjaus, uraohjaus, ammatinvalinta, lukio

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
1.1 Uraohjauksen kipeä tarve lukioissa	4
1.2 Tutkimuskysymykset ja rajaukset	5
1.3 Tutkimuksen keskeiset käsitteet	5
1.3.1 Ohjaus	5
1.3.2 Ura- ja ammatinvalinnanohjaus	6
1.3.3 Lukio-ohjaus	7
2 Uraohjauksen merkitys ja osa-alueet	9
2.1 Uraohjauksen historiallinen kehitys	9
2.2 Uraohjauksen kulmakiviä	9
2.3 Uraohjaus lukioissa.....	11
2.4 Uraohjauksen teoreettinen viitekehys.....	13
3 Tutkimuksen suorittaminen	16
3.1 Laadullinen ja määrällinen tutkimus	16
3.2 Teemahaastattelut.....	16
3.3 Opiskelijakysely	17
3.4 Tulosten analysointi.....	18
4 Uraohjaus Tampereen lukioissa	19
4.1 Uraohjauksen sisältöjen ja määrän vaihtelevuus.....	19
4.2 Opinto-ohjaajien ajatuksia uraohjauksesta	20
4.3 Opiskelijoiden ajatuksia uraohjauksesta.....	23
5 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet	26
Lähteet.....	29
Liite 1 Teemahaastattelurunko opinto-ohjaajille	31
Liite 2 Kysely opiskelijoille	32
Liite 3 Opiskelijoiden toivomus uraohjauksen sisällöksi.....	33

1 Johdanto

1.1 Uraohjauksen kipeä tarve lukioissa

Harva meistä tietää tulevan ammattinsa jo toisen asteen opintojen alkaessa. Kun viisivuotiaalta tytöltä kysyttiin, mikä hänestä tulee isona, vastaus oli nopea: ”Lääkärihoitaja tietysti!”. Minna Santaoja Tampereelta puolestaan kertoo omasta polustaan seuraavasti:

”Minusta piti tulla lentoemäntä, matkaopas, eläinlääkäri. Peruskoulun jälkeen suunnittelin meneväni maalarikouluun, mutta valitsin onneksi lukion. Silloisen poikaystäväni perässä muutin lukion jälkeen Poriin. Minusta tuli insinööri. Tein töitä pari vuotta ja totesin, että ei minusta ole insinööriksi. Lähdin kokeilemaan siipiäni ulkomaille, opiskelemaan ranskaa Sveitsiin, Geneveen. Ei minusta ollut insinööriksi sielläkään. Muutin Tampereelle tuliaisnani Carlos, pieni punatukkainen espanjalainen kitaransoittaja, musaani. Minusta tuli maailmanparantaja ja hallintotieteen maisteri.” (Hernetkoski ym. 2006, 124.)

Opinto- ja uraohjauksen merkitys lukioissa jää helposti muiden lukio-opintojen varjoon ja ammatilliset jatko-opiskelut valitaan kiireellä ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Opettajat tuntuvat keskittyvän vain kirjoituksissa pärjäämiseen. Ainakin itselläni kävi lukioaikoina juuri näin. Nyt olen työskennellyt ammatinvalinnanohjaajana yrityspuolella viitisen vuotta ja olen nähnyt kuinka valitettavan usein lahjakkaat nuoret ajautuvat eteenpäin vain sattuman tai kiireen ohjaamina. Tämän vuoksi näen uraohjauksen merkityksen lukioissa erittäin tärkeänä ja tähän ongelmaan haluan tutkimuksessani keskittyä.

Tutkimukseni nojaa ammatillisen opettajakorkeakoulun yliopettaja KT Jukka Lerkkasen tutkimustuloksiin lukion opinto-ohjauksen ja uraohjauksen lisääntyvästä tarpeesta. Hänen tutkimustulostensa mukaan juuri lukiolaisilla on vaikeinta aloittaa oikean opiskelupolun valintaprosessi. Ohjauksen tarve koetaan Lerkkasen mukaan määrällisesti kaksi kertaa suurempana lukioissa verrattuna ammattikouluihin ja peruskouluun, sillä monet nuoret hakevat lukiosta tulevaisuudensuunnitelmilleen harkinta-aikaa. Erityisesti henkilökohtaisen ohjauksen puutteen on nähty johtavan useisiin lukion jälkeisiin väli vuosiin. (Mattila 2008, 5.)

Opinto-ohjauksen tarpeen ja kysynnän kasvu on seurausta työelämän muutoksista, koulutusjärjestelmän joustavuudesta ja opintojen yksilöllistymisestä. (Numminen ym. 2002, 12.) Mattilan tutkimuksen mukaan lukioiden opinto-ohjauksen kehittämistarpeissa korostuu

selvästi jatko-opintopolkujen ohjaustarve. Lukion läpikäymisen osalta ohjaus on puolestaan melko toimivaa. (Mattila 2008, 30.) Tutkimukseni keskittyykin herättelemään lukioiden uraohjauksen tärkeyteen, jossa tutkimuskohteena ovat viisi Tampereen lukiota.

1.2 Tutkimuskysymys ja rajaukset

Päätutkimuskysymys voidaan tässä tutkimuksessa tarkentaa seuraavasti:

- *Miten lukion uraohjausta voidaan kehittää?*

Alakysymyksinä tutkitaan uraohjauksen merkitystä ja tämän hetkistä tilaa Tampereen lukioissa. Alakysymykset voidaan tarkentaa seuraavasti:

1. *Minkälaisia toiveita opiskelijoilla ja opinto-ohjaajilla on uraohjauksesta ja sen sisällöstä?*
2. *Miten näitä toiveita voitaisiin toteuttaa?*
3. *Mitä rajoitteita uraohjauksen kehittämisessä nähdään?*

Tutkimukseni rajataan Tampereen lukioihin, joita on 15. Näistä 15:sta lukiosta valittiin viisi tutkimuskohteeksi. Tutkimuskohteena käytetään Tampereen lukioita, koska tutkimus suoritetaan Tampereen TAOKK:iin ja olen itse tamperelaisena tutustunut Tampereen koulutusväyliin ja myös lukion opinto-ohjaukseen.

1.3 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

1.3.1 Ohjaus

Ohjaus käsitteenä alkoi kehittyä 1800-luvulla yhteiskunnallisena vastauksena ihmisen tarpeisiin. Kuitenkin vasta 1900-luvun puolivälissä sen merkitys kasvoi. Syynä tähän olivat erityisesti toisesta maailmansodasta selviytyneiden sotilaiden koulutuksen, työelämän ja sielunhoidon tarpeet. Pikkuhiljaa ohjaus kehittyi postmodernissa ja jälkiteollisessa maailmassa laajaksi ammatteja, uraa ja työelämää koskevaksi kokonaisuudeksi (Peavy 2000, 15-17).

Termin ohjaus juurena on latinalainen sana CONSULO, harkita, pohtia. Ohjauksessa on kyse yhteisestä, jaetusta harkinnasta ja pohdinnasta. Ohjauksessa pyritään kehittämään ihmisten hyvinvointia, kehittymistä ja onnistumista elämässä. Ohjaus on kokonaisvaltaista yksilön auttamista ja hänen kehittymisensä ja hyvinvointinsa edistämistä. Ohjaus on tukea, rinnalla kulkemista, kasvamiseen ja muutokseen saattamista. Ohjaus on välitila, jossa on aikaa ja tilaa tutkia, selkiyttää ja kehitellä ajatuksia. (Vanhalakka-Ruoho 2002, 15-18.) Ammatillisesti selkeimmin jäsentyneet ohjauksen alueet ovat työvoimahallinnon palveluihin kuuluva ammatinvalinnanohjaus ja koulujen opinto-ohjaus. Silti ohjauksella tarkoitetaan nykyään myös esimerkiksi perhetyötä, kuntoutusta, aikuiskoulutusta ja eri organisaatioissa annettavaa työnohjausta. (Kukkonen 2007, 32-33.)

Ojasen (2006, 6, 28) mukaan ohjauksen tavoitteena on kokonaisvaltaisesti kehittynyt ammatti-ihminen. Tähän vaikuttavat ohjaajan ihmiskäsitys, oppimiskäsitys ja tiedonkäsitys. Keskeisenä ohjauksen tavoitteena on auttaa ihmistä tunnistamaan itsensä, omat ajatuksensa ja tunteensa. Erilaisia auttamismalleja on laskettu olevan yli neljäsataa. Yhtä auttamis- tai ohjausmallia ei ole pystytty perustelemaan muita paremmaksi, koska myös ohjaajan persoonallisuudella on ohjauksessa suuri merkitys. (Peavy 2000, 9.)

1.3.2 Ura- ja ammatinvalinnanohjaus

Ammatinvalinnan ja urasuunnittelun ohjaaminen (Career development) voidaan määritellä seuraavasti: Uraa ja ammatillista kehittymistä koskevien päätösten yhteydessä tarvittavien asenteiden, uskomusten sekä tietojen ja taitojen tarkastelu ohjaustilanteessa. Kysymyksessä on elinikäinen kehittämisprosessi, johon sisältyy eri ammattiroolien suunnittelua, niissä toimimista ja niiden välisiä siirtymäprosesseja. (Onnismaa 2004, 279.)

Ammatinvalintaan ja uraohjaukseen sisältyvät alakäsitteinä ura- ja työllisyysneuvonta, inhimillisten voimavarojen kehittäminen, työllisyystaitoihin suuntautuva koulutus, henkilökohtaisiin työtaitoihin liittyvä koulutus, kuten työnhaku ja yrittäjyys ja sosiaalinen kuntoutus. (Onnismaa 2004, 280.)

Työura- ja elämänsuunnittelun mutkistuessa tuen saamista on alettu pitää kansalaisyhteisenä. Sitä korostetaan eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäisijänä ja yksilöllisten ura- ja työllisyysuunnitelmien mahdollistajana. Vaihtoehtoisten

koulutusreittien ja työtavoitteisiin pääsemisen mahdollistajana ohjaus voi poistaa eriarvoisuutta ratkaisevalla tavalla. (Vanhalakka-Ruoho 2002, 16.)

Kun puhutaan nuorten uraohjauksesta, kuulee usein väitettävän, että nykyajan nuoret eivät ole vastuuntuntoisia, eivätkä halua tehdä tosissaan töitä. Vaikka moni nuori käyttääkin hyväkseen mahdollisuutta olla tekemättä töitä, elää työttömyyskorvausten ja sosiaaliavun varassa tai venyttää opiskeluitaan turhan pitkiksi, nuorten suhtautuminen työntekoon on pääsääntöisesti myönteistä. He kaipaavat elämässään onnistumisen kokemuksia ja odottavat työltä rahan ansaitsemisen lisäksi mahdollisuutta itsenäistyä ja saada sosiaalisia kontakteja. Nuoret arvostavat eniten työpaikkaa valitessaan työn kiinnostavuutta, hyvä palkka on toisella sijalla ja työpaikan varmuus kolmannella. (Joronen 1996, 46-47.) Koska kiinnostavan työpaikan ja alan löytäminen ei ole itsestäänselvyys, tulisi ammatinvalinnalliset kysymykset nostaa tarpeeksi ajoissa esiin nuorten ohjauksessa.

1.3.3 Lukio-ohjaus

Oppilaanohjauksen tarve on viime vuosina kasvanut merkittävästi. Syinä tähän ovat oppilaitosten profiloituminen, uusien, nykyistä valinnaisempien opetussuunnitelmien ja tuntijakojen käyttöönotto, hajautettu ylioppilastutkinto, sekä luokattomaan järjestelmään siirtyminen. Yhteistyö oppilaitosten kesken ja työelämän kanssa lisääntyy jatkuvasti ja koulutusjärjestelmä eri vaihtoehtoiseen moninaistuu ja opiskelijavalintajärjestelmät ja perusteet muuttuvat tiuhaan tahtiin. (Määttä & Laaksonen 2005, 12).

Lukio-ohjauksessa on tärkeää toimia opiskelijakeskeisesti. Opettajien osallistuminen oppilaiden ohjaamiseen muiden ammattilaisten ja ohjaajien lisäksi on tärkeää. Asiantuntijuutta tulisi porrastaa niin, että opiskelijaa ohjaavat eri alojen asiantuntijat tarpeen mukaan. Kaikki kolme ohjauksen aluetta; opiskelujen ohjaaminen, uravalinnan ohjaus ja kasvun ja kehityksen tukeminen tulisi käsitellä lukio-ohjauksessa. Uudet, avoimet oppimisympäristöt ja niissä tapahtuva ohjaus edellyttävät itseohjautuvuutta. (Vanhalakka-Ruoho 2002, 18-22.) Lukioissa tämä tarkoittaa usein sitä, että opiskelijan on itse hakeuduttava ohjauksen piiriin ja osattava vaatia itselleen palvelua. Automaattisesti sitä ei useinkaan tule tai tulla tarjoamaan.

Lukio-opintojen ohjauksessa on tavoitteena se, että opiskelija saa riittävästi tietoa opintojen ja opetuksen järjestämisestä, tukea opintojen aikana henkilökohtaiseen elämäntilanteeseensa

ja itsetuntemukseen, tietoa yrittäjyydestä, ammateista, urasuunnittelusta, jatko-opiskeluista ja elämän muutostilanteissa toimimisesta. Lisäksi tavoitteena on, että opiskelija tutustuu kansainvälistymisen mahdollisuuksiin, sitoutuu opiskeluun ja kehittyy yhteistyö- ja vuorovaikutustaidoissa. (Määttä & Laaksonen 2005, 14).

Tavallisen opinto-ohjaajan työstä menee noin 20-30 prosenttia markkinointiin, ja muu aika jakautuu henkilökohtaiseen ohjaukseen ja esimerkiksi lukioyhteistyöhön. Opinto-ohjaajien työ muuttuu jatkuvasti, kun on monta rautaa tulossa, joista kaikki ovat tärkeitä. Opintosuunnitelmissa ohjaus on määritelty kaikkien tehtäväksi, joten ohjauksen pirstoutuminen luo omat haasteensa. (Lerkkanen 2005, luento Tampereella).

Lukioissa ohjaajan onnistumiseen työssään vaikuttaa erityisesti hänen persoonansa. Ohjaajan persoonaan liittyviä ominaisuuksia ovat empatia, herkkyys ja vakavuus viestien vastaanottamisessa, tunteiden huomioiminen, avoimuus, lämpö ja positiivisuus, kontrollointikyky ja oma motivaatio, aktiivisuus ja yhteistoiminnallisuus. Puhutaankin opettajan kasvusta ohjaajaksi, jolloin ainoa mahdollisuus vastata nykypäivän asettuihin haasteisiin on lisätä oppijan omaa vastuuta oppimisestaan ja ohjata ja tukea opiskelijoita tuon vastuun kantamisessa. (Määttä & Laaksonen 2005, 13-16).

Ohjauksen olisi oltava tila, jossa on aikaa omalle ajattelulle, toiminnan, uskomusten ja arvojen pohdinnalle, siis reflektomiselle (Vanhakka-Ruoho 2002, 19.) Tämän vuoksi sitä on mahdoton tehdä perusteellisesti lyhyessä, kertamuotoisessa hetkessä lukioissakaan. Parhaimmillaan lukio-ohjaus olisi kolmen vuoden yksilöllinen jatkumo, jossa on aikaa pohtia, ajatella ja reflektoida omaa tulevaisuutta, oppimista ja työ- ja koulutusmahdollisuuksia.

2 Uraohjauksen merkitys ja osa-alueet

2.1 Uraohjauksen historiallinen kehitys

Ohjaus (counselling) on alun perin hyvin amerikkalainen ilmiö. Ohjauksen syntyminen vaikutti voimakkaasti individualismin kasvaminen ja sosiaalisista epäkohdista selviytyminen. Kirkollisen ohjauksen ohella ensimmäisenä asemansa vakiinnutti ammatinvalinnanohjaus. Sen tausta-ajatuksena on Platonin Valtio-teoksesta nouseva ajatus: ”Oikea mies on saatava oikealle paikalle”. Ensimmäinen ammatinvalintatoimisto perustettiin Bostoniin vuonna 1908. Sodanjälkeisissä ura- ja uravalintateorioissa korostuivat elinikäiset työurat yhdessä paikassa, erityisesti teollisuudessa. 1980- ja 1990-lukujen työelämän kehitys, globalisaatio, tietotekniikka ja palvelupainotteisuus aiheuttivat ”counseling-liikkeen” muutoksen, jossa erilaisia lähestymistapoja on runsaasti. (Onnismaa ym. 2000, 8.)

Nykyään voidaan puhua vanhasta ja uudesta uraideologiasta. Vanha pohjautuu käsitykseen siitä, että ura on yksilöllinen saavutus eikä henkilön ja hänen (ammatillisen) ympäristönsä vuorovaikutusta. Lisäksi onnistumiset ja epäonnistumiset johtuvat henkilökohtaisista ominaisuuksista. (Onnismaa 2004, 278.)

Uuteen uraideologiaan kuuluvat englanninkieliset termit ”career development” ja ”career management”. Career development tarkoittaa yksilön kehityksen kokonaisnäkemystä, jossa painopiste on työn maailmaan perehtymisessä ja valmistautumisessa ja siinä edistymisessä. Se on käännetty myös ammatinvalinnan ja urasuunnittelun ohjaamiseksi. Career management (uranhallinta, urataidot) puolestaan tarkoittaa tavoitteellista ja tietoista yksilön uraan liittyvää toimintaa. Career management onkin korvaamassa perinteistä urasuunnittelua. Siihen liittyy sitoutuminen elinikäiseen oppimiseen, aktiivisuus uusille mahdollisuuksille ja valmius pitää useita mahdollisuuksia avoimena, sitkeyttä, optimismia, riskinottoa ja suunnitelmallisuutta. (Onnismaa 2004, 280.)

2.2 Uraohjauksen kulmakiviä

Nykyaikaisessa urasuunnittelussa pyritään kokonaisvaltaiseen uran ja elämän suunnitteluun niin, että sitä voitaisiin tehdä ennakoivasti. Ensin arvioidaan yksilön arvot ja kiinnostuksen kohteet sekä pohditaan hänen ihannetyötään. Sen jälkeen pohditaan, miten hän voi kehittää

itseään opiskelemalla ja millaisia reittivalintoja hänellä on kohti ihannetyötään. Mielekäs työura vaikuttaa onnistumiseen elämän muilla aloilla ja tasapainoinen elämä työuran ulkopuolella edesauttaa työssä viihtymistä ja työssä onnistumista. Urasuunnitteluohjauksen juuret ovat ammatinvalinnanohjauksessa. Toisin kuin ammatinvalinta, urasuunnittelu ei rajoitu tiettyyn elämänvaiheeseen, vaan omien kiinnostuksen kohteiden, tavoitteiden ja arvojen miettimiseen, joka voi tulla ajankohtaiseksi missä elämänvaiheessa tahansa. Tämän vuoksi puhutaankin mieluummin urapolusta, kuin suorasta uraputkesta. (Kurtelius 2002, 103.)

Gibson on määritellyt seitsemän strategiaa, joita käytetään työelämää koskevassa koulutuksessa ja nuorten ohjauksessa. Asiakkaat kirjoittavat tai kertovat tulevaisuudentarinansa, laativat kuvan tai tekstijulisteen elämästään, laativat kilven tai vaakunan, joka kuvaa itselle tärkeitä arvoja ja kokemuksia ja kirjoittavat luonnehdinnan itsestään. Asiakkaat myös tekevät elämän tärkeiden tapahtumien aikajanan ja laativat vaihtoehtoisia työnhaku- ja ammatinvalintasuunnitelmia, laativat vaihtoehtoisia versioita toisten tarinoista ja laativat henkilökohtaisen portfolion, joka kuvaa heidän oppimis- ja työhön liittyviä saavutuksiaan ja tulevaisuudentoiveitaan. (Peavy 2000, 20.)

Nykyään Suomessa on kehitetty ammatinvalinnan- ja urasuunnittelun teoria, jossa keskeistä on jatkuvien ohjauskeskustelujen ja neuvottelujen käyminen uran eri vaiheissa, koska ammattia ja työtä koskevat päätökset ovat usein epälineaarisia ja muuttuvia. (Peavy 2000, 21.) Lisäksi ohjaus tulee jatkuvasti monimuotoisemmaksi, kun Suomessa totutun erittäin homogeenisen aineksen sijaan on nousemassa lisääntyvässä määrin erilaisia kulttuureja ja monimuotoisuutta edustavia ihmisryhmiä. Näitä ryhmiä voidaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavasti: sukupolvi (esimerkiksi netti- vs. tv-sukupolvi), ammatillinen tausta, etninen tausta, sukupuoli, vammaisuus, kieliryhmä, seksuaalinen suuntautuminen, uskonto ja sosiaaliluokka. (Sydänmaanlakka 2009, 172.)

Ohjaajien on otettava huomioon myös se, että kaikki vaikuttaa kaikkeen. Ohjattavan henkilökohtaiset ongelmat ovat myös julkisia ja päinvastoin. Peavy (2000, 37) korostaa sosiologisen mielikuvituksen tärkeyttä ohjauksessa, jonka mukaan ohjaaja ja ohjattava eivät saa elää omassa pienessä maailmassaan, jossa vain oma päätöksenteko vaikuttaa asioihin, vaan nähdä laajemmin elämässämme vaikuttavat sosiaaliset suhteet ja rakenteelliset voimat.

Ohjaus perusasteella ja lukioissa on saanut kritiikkiä riittämättömyytensä vuoksi. Suomen Opinto-ohjaajat Ry:n puheenjohtaja Kari Hernetkoski ihmettelee artikkelissaan (2008, www.sopo.fi), miten on mahdollista, että edelleenkin oppilaat ja opiskelijat eivät saa säädösten edellyttämää ohjausta, opinto-ohjauksen kurseja ei pidetä, ohjausta antavat epäpätevät henkilöt, opinto-ohjaajilla teetetään palkatonta työtä ja ohjattavien määrät vaihtelevat kouluittain kohtuuttomasti. Hernetkoski pohtii syinä olevan koulutuksen järjestäjien liian suuri päätösvalta ohjauksen järjestelyissä, se että kaikkien opettajien katsotaan ohjaavan eli antavan opinto-ohjausta vieläpä niin, että kanslistikin ohjaa ja toimii opinto-ohjaajana. Syynä hän katsoo olevan myös sen, että opinto-ohjaajat ovat suostuneet tekemään töitä pienellä palkalla ja suurilla oppilasmäärillä.

2.3 Uraohjaus lukioissa

Opetushallituksen Edu.fi internet-sivustoilla kerrotaan siitä, kuinka opinto-ohjauksen tehtävänä on tukea opiskelijaa opinnoissa lukioaikana mutta myös huolehtia siitä, että opiskelijalla on riittävästi sellaisia tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee siirtyessään jatko-opintoihin ja työelämään. (www.edu.fi.) Lukion ohjauksen kannalta on oleellista, että opinto-ohjaajalla on riittävästi aikaa oppilaiden henkilökohtaiseen ja pienryhmäohjaukseen. Keskimääräinen oppilasmäärä yhtä opinto-ohjaajaa kohti oli vuoden 1999 tutkimuksen mukaan 272. Nykyään suositus on Suomen Opinto-ohjaajat Ry:n mukaan 250-300 oppilasta per opinto-ohjaaja. Voidaan todeta että puolet maamme kouluista on sellaisia, joissa ei ole riittävästi resursseja ohjata nuoria laadukkaasti. (Vuorinen 2000, 78.)

Opinto-ohjauksen pakollisen kurssin Koulutus, työ ja tulevaisuus (OPI) tavoitteena on opetussuunnitelman perusteiden mukaan, että opiskelija saa lukio-opintojen aloittamiseen ja suorittamiseen sekä jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvät keskeiset tiedot ja taidot. Kurssiin liittyen järjestetään tutustumista työelämään sekä toisen ja korkea-asteen koulutuspaikkoihin. Opinto-ohjauksen kurssilla tulisi opetussuunnitelman perusteiden mukaan käsitellä kaikille opiskelijoille yhteisiä, lukio-opintoihin, ylioppilastutkintoon, jatko-opintoihin, ammatti- ja urasuunnitteluun liittyviä kysymyksiä sekä kulloinkin lukio-opintojen kannalta ajankohtaisia asioita.” (Mattila 2008, 14)

2006 vuoden lukioiden Opinto-ohjaus –kirja kertoo, että ammatinvalinta tulee tehdä omien kiinnostusten ja osaamisen pohjalta. Jos ammatti ja päämäärä eivät kuitenkaan ole selvillä tai ne vaikuttavat ristiriitaisilta, se kuuluu asiaan. Lisäksi oikea päätös syntyy usein intuitiivisesti. Hyvä valinta vaatii keskustelua ja tiedonhankintaa sekä tutustumista eri

tietolähteisiin, eri alojen opiskelijoihin ja ammattilaisiin. Myös keskustelut perheenjäsenten ja ystävien kanssa ovat tärkeitä. (Hernetkoski ym. 2006, 125.)

Kaikki tämä on teoriassa varmasti toimivaa, mutta käytännössä lukioissa keskitytään määrällisesti vain murto-osalla opinto-ohjauksen ajasta itse uraohjaukseen. Pääosin lukion opinto-ohjauksen tunnit keskittyvät lukio-opintojen läpiviemiseen, opiskelukäytäntöihin ja ylioppilastutkinnon suorittamiseen. Oman kokemukseni perusteella keskitytään erittäin niukasti edes näihin asiakokonaisuuksiin.

Mattilan tutkimuksessa (2008, 7-25) lukioiden opinto-ohjauksesta kyselyyn vastasi 2160 lukiolaista 391 lukiosta. Otos oli näin ollen monipuolinen. Tutkimuksen mukaan 75 prosenttia lukiolaisista ei tiennyt lukioon tullessaan jatkosuunnitelmiaan ja 90 prosenttia tuli lukioon, koska koki lukion tukevan tulevaisuudensuunnitelmiaan. Kuitenkin tutkimuksen mukaan opinto-ohjauksen resurssit vaihtelevat täysin lukiokohtaisesti ja opinto-ohjaukseen kaivataan lisää henkilökohtaista ohjausta ja vierailuita oppilaitoksiin. Kolmasosan tarpeita ei oltu kartoitettu lainkaan.

Mattilan tutkimuksesta selvisi myös se, että puolella lukion opinto-ohjaajista oli enemmän kuin 300 ohjattavaa. Lisäksi kolmasosassa lukioita ei pakollisia opinto-ohjauksen kursseja ole lainkaan lukiolaisten kurssitarjottimessa. Kyselyn mukaan vain noin puolet lukiolaisista oli tyytyväisiä opinto-ohjauksen määrään. Erityisesti ne, joilla jatkosuunnitelmat olivat auki, olisivat toivoneet lisää ohjausta:

”Kyselymme vastaajista reilut puolet lukiolaisista oli melko tai täysin samaa mieltä siitä, että on saanut tarpeeksi opinto-ohjausta lukio-opintojensa aikana. Reilut 30 prosenttia kuitenkin oli täysin tai melko eri mieltä saamansa opinto-ohjauksen riittävydestä. Lukioon tullessaan jatkosuunnitelmistaan tienneistä hieman reilut 60 prosenttia oli melko tai täysin tyytyväisiä saamansa ohjauksen määrään, kun taas jatkosuunnitelmistaan tietämättömistä tyytyväisiä oli vain puolet vastaajista. Täysin tai melko tyytymättömiä oli neljäsosa jatkosuunnitelmistaan tietäneistä ja lähes kolmasosa jatkosuunnitelmistaan tietämättömistä. (Mattila 2008, 13.)

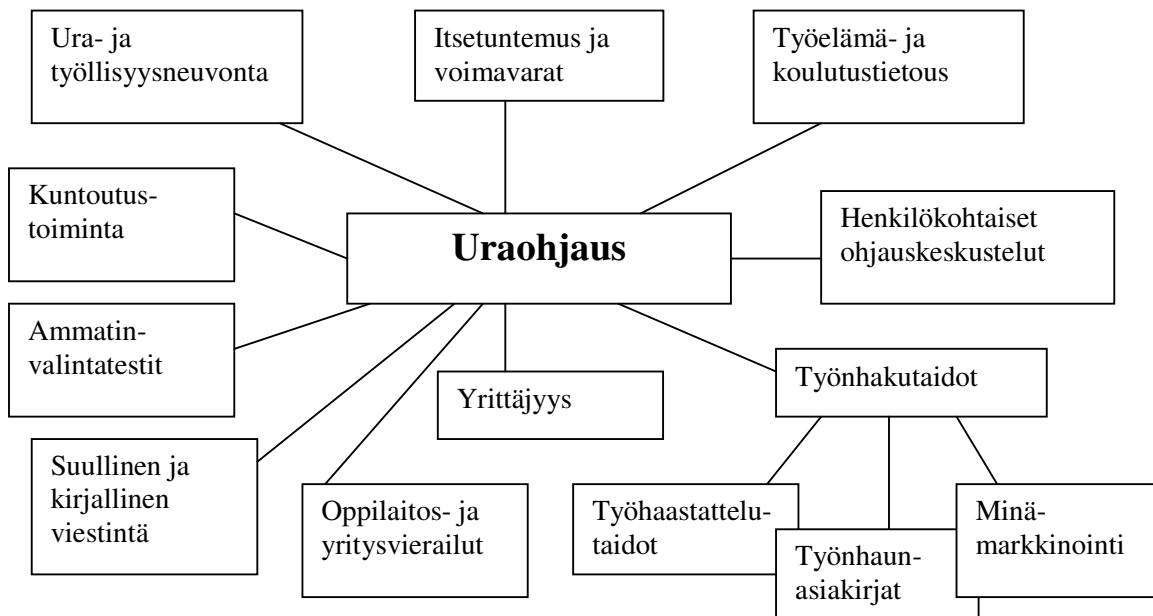
Opetushallituksen teettämän tutkimuksen mukaan (Numminen ym. 2002, 23-24) ammatillisen suuntautumisen ohjaus on yksi koulujärjestelmän ongelma-alueista. Vaikka kaikki koulumuotojen oppilaat/opiskelijat olivat selvillä uravalinnan tärkeydestä ja arvostivat erilaisia työelämään ja ammatteihin tutustuttamisen muotoja, oli tutkimuksessa selvästi havaittavissa työelämän ja ammattien selvittämisen riittämätön määrä. Opiskelijoiden mukaan tietoja sai hyvin erilaisista tutkinnoista, mutta ammattien ja niiden

työtehtävien sisältö jäi hämäräksi. Lukion opiskelijoista suurin osa katsoi saaneensa liian vähän tietoja työelämästä ja ammateista ja kahdella kolmasosalla ei ollut lainkaan työelämään tutustumispäiviä. Tutkimuksessa päädyttiin siihen, että uravalinnan ohjauksen menetelmien ja työmuotojen kehittämisen tarve on ilmeinen ja että se on vakava ja yhteiskunnallisesti merkittävä puute ohjauksessa.

Muitakin tutkimuksia on aiheesta tehty, jotka tukevat ura- ja jatko-opintoihin ohjauksen riittämättömyyttä lukiossa. Esimerkiksi Tapio Oinas tutki opintoihinsa liittyen lukion opinto-ohjausta Oulun seudulla, jonka tuloksissa jokaisen opinto-ohjaajille tehdyn kyselylomakkeen kehittämiskohteeksi tuli juuri ura- ja jatko-opintojen ohjaus. Kun opiskelijoita kysyttiin tyytyväisyyttä ohjaukseen, sen saatavuus oli kehnolla tasolla ja toivomisen varaa oli myös jatkosuunnitelmien laatimisessa. (Oinas 2007, 12-13.)

2.4 Uraohjauksen teoreettinen viitekehys

Kuviossa 1 on nähtävillä uraohjauksen teoreettinen viitekehys, johon on koottu uraohjauksen oleelliset osa-alueet. Ne on koottu kirjallisuudesta (Onnismaa ym. 3, 2004, 280) ja urasuunnittelukurssin opintosuunnitelmasta TE-toimiston internet-sivuilta. Kuviossa 1 on nähtävissä uraohjauksen osa-alueet, joita voidaan lukiossa painottaa ja muokata kysynnän ja tarpeen mukaan.

Kuvio 1 Uraohjauksen teoreettinen viitekehys

Lähteet: Onnismaa 2004, 280; Urasuunnittelukoulutuksen opetussuunnitelma: www.mol.fi/koulutukset -> urasuunnittelukoulutus

Uraohjaukseen kuuluu *Ura- ja työllisyysneuvonta*, joka tarkoittaa tiedonhakutaitoja urasuunnittelusta ja työllisyydestä. Tähän voisi sisältyä esimerkiksi tutustuminen TE-toimiston info-palveluun. *Itsetuntemus ja voimavarat* viittaa oman itsensä, omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistamiseen ja kehittämiseen. *Työelämä- ja koulutustietous* sisältää ajan tasalla olevaa tietoa työelämän vaatimuksista, eri ammateista ja aloista ja koulutusväyliin ja koulutusmahdollisuuksiin tutustumista. *Henkilökohtaiset ohjauskeskustelut* toimivat koko uraohjauksen peruspilarina. Niissä kahden kesken keskustellaan ohjaajan kanssa urasuunnittelusta omalla kohdalla ja laaditaan suunnitelmia. Henkilökohtaisen ohjauskeskustelun voi käydä opiskelijan kanssa myös ammatinvalintapsykologi, joka usein tekee myös *ammatinvalintatestejä* keskustelun pohjaksi. Tiettyjä testejä voi teettää ja analysoida myös ryhmäohjaaja.

Työnhakutaidot sisältyvät uraohjaukseen oleellisesti, koska sen lopullisena päämääränä on työllistyminen. *Minä-markkinointi* tarkoittaa oman osaamisen markkinointia ja osaamisen tunnistamista. *Työnhakuasiakirjojen* eli työhakemuksen, ansioluettelon ja markkinointikirjeen *laatiminen* ja päivitys kuuluvat työnhakuun oleellisesti, kuten myös *työhaastattelutilanteen* harjoittelu ja haastattelukysymyksiin valmistautuminen.

Yrittäjyys on yksi mahdollisuus työllistää itsensä. Vaihtoehtoja yritysmuodoiksi on monta ja uraohjaukseen sisältyy sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden käsitteet ja omien yrittäjyysominaisuuksien arviointia. Uraohjaukseen sisältyy myös tutustuminen TE-keskukseen, jossa yrittäjyyttä voidaan käsitellä tarkemmin.

Oppilaitos- ja yritysvierailut ovat oleellinen osa uraohjausta eteenkin nuorten ohjauksessa. Ne antavat suuntaa sille mitä opiskelu ja eri ammatit käytännössä ovat. Myös aikuisten uraohjauksessa vierailut ovat usein avartavia. Näitä kannattaa tehdä ohjauksen edetessä myös vaihtelun saamiseksi ja ryhmäytymisen edistämiseksi, jos ohjaus toteutetaan ryhmäohjauksena. Yksilöohjauksessa voidaan keskittyä luonnollisesti paremmin yksilön tarpeisiin ja tutustua esimerkiksi oppilaitosten avoimien ovien päiviin, messuihin tai erilaisiin esittelytapahtumiin.

Viestintätaidot ovat tärkeitä nykypäivän työelämässä. Sekä kirjalliset että suulliset viestintätaidot kuuluvat uraohjaukseen, koska ilman tehokasta viestintää on vaikea selviytyä

työhaastatteluista ja työssä vaadittavien asiakirjojen laatimisesta. Tähän paneudutaan kysynnän mukaan.

Kuntoutustoimintaa käsitellään urasuunnittelukursseilla tukimuotojen, tukityöllistymisen ja vaihtoehtoisten koulutusreittien muodossa. Yhteiskunnassa on nykyään paljon erilaisia mahdollisuuksia työllistyä muun muassa palkkatuella tai vajaakuntoisuus-statuksella yrityksiin. Myös opiskeluväyliä on useita. Uraohjaukseen kuuluu myös oppimisvaikeuksien ja vajaakuntoisuuden kartoittaminen psykologin tai lääkärin/terveydenhoitajan kartoitusten avulla.

3 Tutkimuksen suorittaminen

3.1 Laadullinen ja määrällinen tutkimus

Tässä tutkimuksessa käytettiin sekä laadullista eli kvalitatiivista että määrällistä eli kvantitatiivista tutkimusotetta. Haastattelua käytettiin lukion opinto-ohjaajien haastatteluun teemahaastattelun muodossa ja kyselyä puolestaan opiskelijoiden näkemysten kartoittamiseen.

Henkilökohtaisella haastattelulla on monia vahvuuksia. Vastaaja keskittyy ja paneutuu tutkittavaan asiaan ja asioita voidaan havainnollistaa eri materiaalein. Myös hyvän ilmapiirin luominen tuo avoimuutta ja spontaaniutta. Vastaajalle annetaan aikaa miettiä asioita ja hän voi halutessaan palata haastattelun aikana uudestaan haluamaansa asiaan. Prosessi etenee haastattelijan vetämänä niin että kysymykset tulevat ennalta mietityssä järjestyksessä ja muodossa. Haastattelijalla voi myös tarvittaessa toistaa kysymyksen tai pyytää täsmennyksiä vastaukseen. (Lotti 2001, 136.)

Tutkimus suoritettiin kyselymuotoisena opiskelijoille lähinnä tehokkaan ajankäytön vuoksi ja siksi, että jokaista oppilasta olisi ollut mahdoton haastatella yksitellen. Kysely suoritettiin kahdessa lukiossa yhteensä kolmella eri luokalla. Yksi tunneista oli matematiikan syventävä tunti ja toiset kaksi ryhmänohjaajan tunteja.

3.2 Teemahaastattelut

Teemahaastattelu on avoimen- ja lomakehaastattelun välimuoto. Usein aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka asettelu ja muoto puuttuvat. (Hirsjärvi ym. 1997, 195.) Teemahaastattelu etenee keskeisten teemojen ja mahdollisten tarkentavien kysymysten mukaan. Teemat ovat kaikille samat, mutta niiden järjestys ja laajuus saattaa vaihdella haastateltavien vastauksista riippuen. Teemahaastattelu sallii vapaamuotoisen, keskustelunomaisen vuorovaikutuksen ja siinä korostuu haastateltavien elämysmaailma sekä heidän määritelmänsä ja tulkintansa tilanteesta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.)

Tässä tutkimuksessa teemoja syntyi seitsemän, ja jokaiseen teemaan kuului tarkentavia kysymyksiä kahdesta neljään. Teemahaastattelurunko löytyy liitteestä (Liite 1).

Kysymyksissä keskityttiin uraohjauksen tämän hetkiseen tilaan lukioissa ja sen mahdolliseen lisätarpeeseen. Teemat haluttiin pitää mahdollisemman suppeina ja kysymykset tarkkoina. Teemat nousivat kirjallisuudesta, teoreettisesta viitekehuksesta ja omista kiinnostuksen kohteista.

Haastattelut suoritettiin puhelimitse 21. - 22.10.2009. Haastatteluun otettiin ne opinto-ohjaajat, jotka tavoitettiin tänä aikana ja joilla oli aikaa haastatteluun. Jokainen tavoitetuista opinto-ohjaajista suostui haastatteluun. Haastatteluja tehtiin viisi ja ne kestivät 20-50 minuuttia. Teemoja käytettiin haastatteluissa vain apuvälineenä ja niiden välillä hypittiin teemasta toiseen. Lisäksi haastattelujen edetessä muutamia teemoja saattoi jäädä pois ja joku uusi teema tulla lisääkin. Haastattelujen kuluessa ymmärsin, että taustakysymykseksi ei ollut viisasta valita alun perin laatimiani kysymyksiä haastateltavan koulutuksesta, iästä ja päätoimisuudesta vaan mielenkiinnon kohteeksi nousivat lukioden opiskelijamäärät ja opinto-ohjaajien määrä ohjattavia opiskelijamääriä kohden.

3.3 Opiskelijakysely

Tässä tutkimuksessa kyselyn avulla tutkittiin oppilaiden näkemyksiä lukion uraohjauksesta. Kyselykaavakkeet jaettiin luokille, kerättiin samalla tunnilla takaisin ja analysoitiin jälkepäin. Lotin mukaan (2001, 144-145) kysymysten, niiden pohjalta koottavien mittareiden ja koko lomakkeen laadinta on tarkkaa työtä. Jos mittari ei mittaa oikeaa asiaa eli ole validi, mittaus on turha. Jos mittari ei ole virheetön eli reliaabeli, mittaus on virheellinen. Lisäksi hyvä kysymys on harkittu ja sen tulee avata vuorovaikutus vastaajan kanssa. Kysymysten laatimisessa tulee miettiä seuraavia asioita: hyvä kysymys ei johdattele vastaajaa, se on lyhyt ja tarpeeksi yksinkertainen, se sisältää vain yhden kysymyksen kerrallaan eikä siinä ole sivistyssanoja tai slangia.

Tässä kyselyssä käytettiin sekä avoimia että strukturoituja kysymyksiä. Avoin kysymys tuo strukturoitujen kysymysten joukkoon rytmiä ja vaihtelua (Lotti 2001, 146). Oppilaille suunnattu kyselylomake on liitteenä (Liite 2). Koska tunnin alussa tehtävään kyselyyn aika oli rajallinen, tiivistettiin kyselylomakkeeseen vain oleelliset kysymykset uraohjauksen riittävydestä ja toiveista uraohjauksessa.

Kysely suoritettiin yhdelle luokalle 30.10.2009 ja kahdelle luokalle 2.11.2009 kahdessa eri lukiossa. Oppilaita oli noin parikymmentä per luokka ja kyselylomakkeita kertyi yhteensä

61. Lukiot olivat eri tasoisia oppilasainekseltaan ja valintapisterajoiltaan, joka heijastui jo opinto-ohjaajien haastatteluissa ja eteenkin vieraillessani luokissa kyselyä tekemässä. Toisessa koulussa oli kyse pitkän matematiikan syventävästä kurssista, joka valikoi oppilasaineksen jo ennalta, ja toiset kaksi luokkaa olivat sekalaiset ryhmät opiskelijoita ryhmänohjaajan tunnilla. Kaikki oppilaat olivat kuitenkin halukkaita vastaamaan ja täyttivät lomakkeet huolella. Vastamiseen heillä meni 10-15 minuuttia. Tunnin alussa pidettiin johdattelu aiheeseen, jossa kerrottiin mihin tutkimus tehdään ja mikä sen tarkoitus on.

3.4 Tulosten analysointi

Haastattelujen tulokset analysoitiin pari päivää haastatteluhetkestä ja ne purettiin teemoittain auki. Tulokset uraohjauksen tilasta ja tyytyväisyydestä tämän hetkiseen tilanteeseen vaihtelivat paljon lukioittain. Silti viiden haastattelun jälkeen tuntui siltä, että tutkimus oli saavuttanut saturaatiopisteensä eli vastaukset ja kehittämisehdotukset alkoivat toistua opinto-ohjaajien kommentteissa.

Kyselyjen avoimet vastaukset analysoitiin niin, että kerättiin yhteen samankaltaisia vastauksia. Kyselyn strukturoitu kysymys eli rasti ruutuun tehtävä, johon oli lueteltuna erilaisia uraohjauksen sisältöjä, analysoitiin taulukkoon vastauksittain. Liitteestä 3 löytyy tarkemmin vastaukset tähän kysymykseen.

4 Uraohjaus Tampereen lukioissa

4.1 Uraohjauksen sisältöjen ja määrän vaihtelevuus

Uraohjaus Tampereen lukioissa näyttää olevan hyvin erilaista riippuen lukiosta ja siihen on käytettävissä resursseja lukiokohtaisesti hyvin erilaisia määriä. Tämä oli yllättävää lukioiden oppimäärien ja opintojen sisältöjen ollessa kuitenkin suhteellisen samanlaisia.

Haastattelujen mukaan Tampereen lukioiden opinto-ohjaajilla on vastuullaan 300-500 oppilasta per opinto-ohjaaja. Määrä on suuri, kun vertaa sitä SOPO:n suositukseen, jossa määrä on 200 oppilasta yhtä opinto-ohjaajaa kohden. Opinto-ohjaajilla on käytössään kolme lukion opo-kurssia, joista suurimmassa osassa lukioita käytössä on vain yksi kurssi. Tavallisimmin se on jaettu niin, että puolet kurssista toteutetaan lukion ensimmäisenä vuotena ja silloin keskitytään lukio-opintojen ja lukujärjestysten organisoimiseen. Toinen puoli kurssista on abi-vuotena, jolloin opintoihin sisällytetään keskimäärin yksi oppitunti jatko-opintojen ohjausta. Opo1 –kurssi keskittyy siis pääosin lukio-opintojen läpiviemiseen ja ylioppilaskirjoituksiin valmistautumiseen. Tämän lisäksi on tarvittaessa saatavissa henkilökohtaista keskustelua opinto-ohjaajan kanssa, jos ohjaukseen ymmärtää hakeutua itsenäisesti. Nämä ohjauskeskustelut ovat suosittuja oppilaiden keskuudessa ja niihin opinto-ohjaajat toivoivatkin saavansa lisäresursseja.

Opinto-ohjaajien käsitys valinnaisista Opo2 ja Opo3 –kursseista on se, että jos niitä on tarjottimella, niin niiden valitseminen on vähäistä. Kuitenkin kaksi opinto-ohjaajaa mainitsi markkinoivansa kurseja niukasti. Nämä kurssit sisältäisivät enemmän tietoutta myös ammatinvalinnasta. Yksi opinto-ohjaaja kertoi saaneensa taistelun kautta pidettyä edes Opo1 kurssin pakollisena oppilailleen. Se, että harvat opiskelijat valitsevat syventäviä opo-kurseja ja osallistuvat ylipäättään mihinkään tarjolla olevaan vapaaehtoisempaan urasuunnittelutoimintaan kertoo myös Oinaksen (2007, 18) tutkimuksen mukaan siitä, ettei uraohjaus ”aukene” opiskelijalle lukio-aikana riittävästi. Se jää ehkä kaukaiseksi itsestä ja sen hetkisestä elämän tilanteesta, koska sillä hetkellä koetaan päätehtäväksi lukion suorittaminen.

Kokonaisuudessaan kolme opinto-ohjaajaa viidestä olivat suhteellisen tyytyväisiä opinto-ohjauksen tilaan lukiossaan. Kaksi viidestä kertoi avoimesti haasteista lukioryhmien kanssa,

ajan puutteesta, opinto-ohjaajan käyttämisestä rehtorin sihteerinä ja opinto-ohjauksen vähästä arvostuksesta opettajien keskuudessa. Yksi opinto-ohjaaja kertoi myös oman lukionsa ongelmasta, jossa ylimääräisten tilaisuuksien järjestäminen, esimerkiksi ammatinvalinnasta on vaikeaa, koska oppilaat eivät saavu kuin pakollisiin tilaisuuksiin ja lintsavat kaiken vapaaehtoisien.

Haastattelujen jälkeen päällimmäisenä tunteena nousivat esiin pelko siitä, että saavatko oppilaat tarvitsemansa ohjausmäärän ja ymmärtävätkö he hakeutua vapaaehtoiisiin ohjauskeskusteluihin ja hämmennys siitä, kuinka erilailla opinto-ohjaus oli järjestetty eri lukioissa. Lisäksi yhdessä lukiossa maahanmuuttajien suuri määrä vei opinto-ohjaajien resursseista suuren osan. Kommentiksi tulikin, että ne tavalliset ja hyvin pärjäävät oppilaat, joilla kaikki on yleisesti ottaen hyvin ja opinnot sujuvat, saattavat vilahtaa lukion läpi ilman yhtään kohtaamista opinto-ohjaajan kanssa. Tämä oli myös oma kokemukseni ja pelkoni lukioaikani ajatellen uravalintaa ja jatko-opintoihin hakeutumista.

4.2 Opinto-ohjaajien ajatuksia uraohjauksesta

Lukioissa puhuttaessa uraohjauksesta käytetään enemmän termiä jatko-opintojen ohjaus, johon lukion ammatinvalintaosuus liittyy. Uraohjaus ja ammatinvalinta tulevat tarkemmin esiin syventävässä kurssissa, jonka käy murto-osa opiskelijoista. Uraohjaus terminä on yhden opinto-ohjaajan mukaan käytössä enemmän TE-toimistoissa.

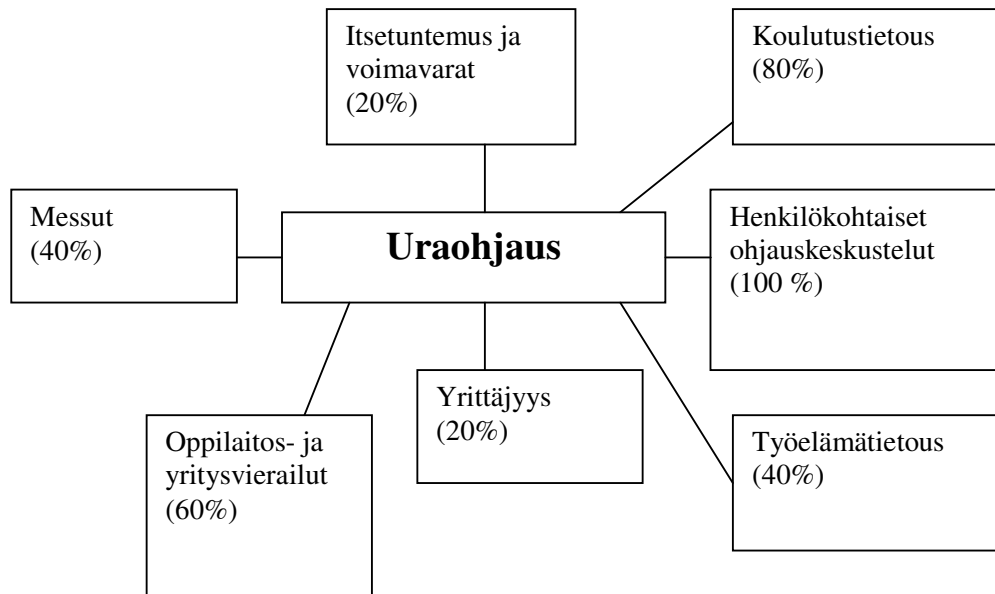
Kaikki opinto-ohjaajat olivat sitä mieltä, että suurin osa opinto-ohjaajan työstä menee lukio-opintojen kasaamiseen. Kolme viidestä oli suhteellisen tyytyväinen opinto-ohjauksen sisältöön ja näki jatko-opintojen ohjauksen olevan pääasiallinen tehtävä lukiotasolla koskien tulevaisuuden suunnitelmien laatimista. Epäselväksi jäi kuitenkin se, että millä kriteereillä opiskelijat sitten valitsevat opiskelupaikkansa. Kaksi opinto-ohjaajaa kertoi työnsä ammatinvalinnan näkökulmasta olevan enemmänkin tulipalojen sammuttamista ja resurssien menevän pääosin niihin opiskelijoihin, joiden lukio-opinnot takkuavat tai jotka ovat jo kertaalleen keskeyttäneet opintonsa.

Opiskelijoiden tyytyväisyydestä uraohjaukseen ja ylipäätään ohjauksen määrään ja sisältöön lukiossa ei oltu selvillä. Yksi opinto-ohjaaja kertoi kanslian kautta välittyneen muutaman kiitosviestin onnistuneesta uravalinnasta ohjauskeskustelun perusteella mutta suurimman osan viesteistä kritisoivan opinto-ohjaajan kiirettä: *”Eihän sinne (opinto-ohjaajan*

ohjaukseen) pääse, kun sillä on aina niin kiire.” Yksi opinto-ohjaaja mainitsi oppilaiden olevan hiljaa, koska he eivät tiedä paremmasta. Lukioissa kevään henkilökohtaiset keskustelujat loppuvat yleensä opinto-ohjaajilta, kun taas syksymmällä ohjaukseen hakeudutaan niukemmin. Tähän vaikuttaa yhteishakuaikojen ajankohtaisuus keväällä. Kolme opinto-ohjaajaa viidestä toivoi voivansa ohjata opiskelijoita pidempään ja useammin henkilökohtaisesti. Se tuntui olevan sekä ohjaajien että opiskelijoiden kannalta tehokkainta.

Uraohjauksen osa-alueista lukio-opinnoissa painottuivat joka lukiossa henkilökohtaisten ohjauskeskustelujen tärkeys. Jos niiden lisäksi resursseja olisi enemmän, niin aikaa käytettäisiin eteenkin koulutusväyliin tutustumiseen ja yritys- ja oppilaitosvierailuihin. Tehtaaseen tutustuminen mainittiin mielekkäänä parissa lukiossa. Kuitenkin haluttiin välttää valmiiden koulutusväylien antamista ja ammatinvalinnan tekemistä sen perusteella mille alalle sattuisi löytymään töitä. Yksi opinto-ohjaaja kertoikin ammatinvalinnan lähtevän ennen kaikkea ”mutu:sta” eli omista mielenkiinnon kohteista. Myös yrittäjyys ja itsetuntemus mainittiin kiinnostuksen kohteina ja puutteena se, että lukio-opintojen tiimellyksessä opiskelija ei ehdi miettiä itseänsä ja mahdollisuuksiaan.

Kuviossa 2 on tiivistetysti opinto-ohjaajien toiveita lukion uraohjauksesta. Tämä vastaa tutkimuskysymyksistä alakysymykseen opinto-ohjaajien toiveista uraohjauksen sisällöksi lukioissa. Haastateltavista kaikki näkivät henkilökohtaiset ohjauskeskustelut tärkeimmäksi ohjausmuodoksi. Koulutustietoutta korostivat kaikki yhtä lukuun ottamatta ja siihen liittyen yhteistyötä ja vierailuja oppilaitosten kanssa. Kolme haastateltavista toivoi vierailijoita ja vierailuita enemmän, jos resursseja olisi riittävästi. Messuille osallistumista ja työelämä tietouden lisäämistä lukiolaisille korosti kaksi haastateltavaa. Kerran mainittiin myös yrittäjyyden tärkeys ja itsetuntemuksen lisääminen. Ongelmaksi haastatteluissa muodostui kuitenkin se, että kaikkia osa-alueita ei käyty jokaisen haastateltavan kanssa tarkasti läpi, jolloin tietty osa-alue saattoi korostua ja joku toinen jäädä pienemmälle huomiolle, vaikka se olisikin ollut haastateltavan mielestä tärkeä asia.

Kuvio 2 Lukion opinto-ohjaajien toive lukion uraohjauksesta

Rajoitukset lukion uraohjauksessa olivat kahden opinto-ohjaajan mielestä yksiselitteisesti riittämättömät resurssit. Heidän mukaansa olisi hienoa ja tärkeää kehittää mitä vain uraohjauksen sisällöistä, jos aikaa olisi enemmän. Yksi opinto-ohjaaja mainitsi opoilla olevan huonot eväät puhua ammatinvalinnasta. Kolme opinto-ohjaajaa oli tyytymättömiä tämän hetkiseen tilaan. Yksi kertoi lukiossaan satsattavan opon työhön hyvin ja että hän saa työhönsä tarpeeksi resursseja. Yksi opo mainitsi rajoitteena olevan oppilaiden vähäinen energia, joka menee lähes kokonaan lukio-opinnoista selviämiseen. Toinen kertoi oppilasaineiden haasteellisuudesta ja yksi opo puolestaan kertoi rajoituksena olevan muiden oppiaineiden vaativuuden, joiden seassa oppilas ei enää jaksa osallistua ja valita ylimääräistä opo-kurssia.

Uraohjauksen työelämänäkökulmasta oltiin montaa mieltä. Yksi mainitsi vierailijoiden tärkeyden, mutta sen että heidän olisi osattava puhua niin, että se ammattialat koskettaisivat kaikkia. Kaksi haastateltavaa mainitsi TE-toimiston osuuden; toinen vierailujen ja toinen erilaisten aikaa vievien ja vaikeiden projektien muodossa. Yksi opo toivoi aitoa ja oikeaa yhteyttä työelämään, joka ei tarkoittaisi TET:iä vaan sitä, että yritykset saataisiin koulun toimintaan mukaan esimerkiksi vierailujen muodossa. Tässä lukiossa perinteenä on, että valmistuneet opiskelijat pyytävät päästä kertomaan uravalinnoistaan vanhaan lukioonsa.

Nämä vierailut on koettu hyvinä ja se, että opetus tulee vertaistukena. Yksi opo kertoi ennen koulujen olleen jaettu ammatinvalintapsykologien kesken, mutta nyt kaiken yhteistyön olevan kangistunut sillä sektorilla. Ja vaikka on olemassa erilaisia projekteja mm. Aku-projekti, joka poimii väliin pudonneita, apu on kokonaisuudessaan vähäistä.

Tavoitteita ja kehityskohteita lukion uraohjaukselle osattiin mainita paljon, mutta samalla mainittiin ajan ja tuntien vähyys niiden toteuttamisessa. Kehittämiskohteina mainittiin opinto-ohjaajien määrän kasvattaminen ja heidän työnsä arvostaminen, mahdollisuuksia pitää enemmän opo-kursseja, teemapäiviä ja messuille osallistumismahdollisuutta, lukion avautumista ulkomaailmalle, vierailuita ja jalkautumista yhteiskuntaan. Lisäksi toivottiin uusia vierailijoita, joilta toivotaan ennen kaikkea tarinoita omista uravalinnoista ja ammatinvalinnasta. Lisäksi toivottiin parempaa yhteistyötä kolmannen asteen oppilaitosten kanssa.

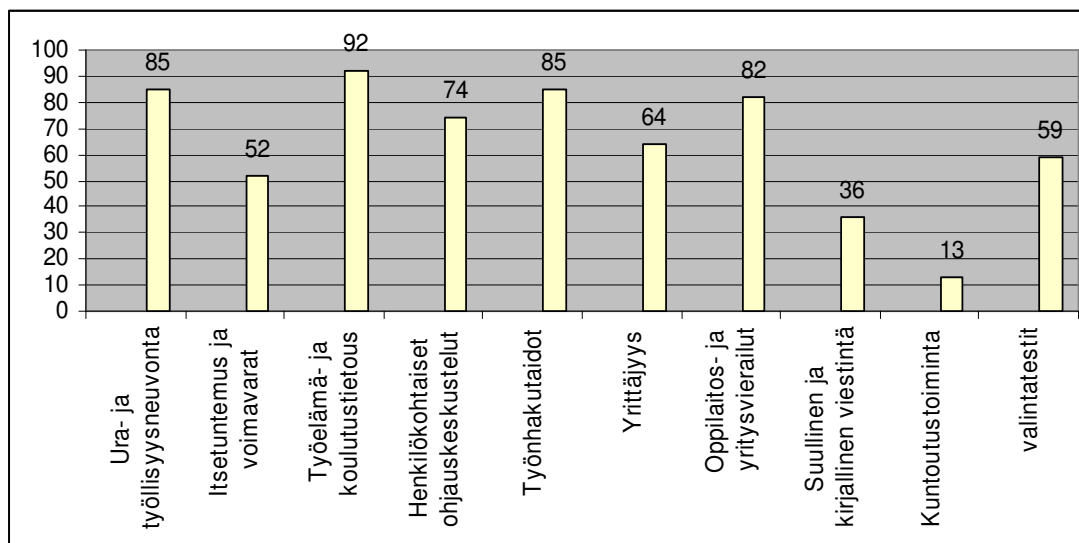
4.3 Opiskelijoiden ajatuksia uraohjauksesta

Opiskelijakyselyn vastaukset tehtiin perusteellisesti ja paneutuen kummassakin lukiossa. Kaiken kaikkiaan vastaajista 27 oli miehiä ja 34 naisia. Kun opiskelijoilta kysyttiin, ovatko he kuulleet uraohjauksesta tai ammatinvalinnanohjauksesta, tyypillisin vastaus oli että *”olen kuullut, mutta en tiedä siitä hyvin”* tai *”opon neuvoja omaan jatko-opiskeluun”*. 61:sta vastaajasta 46 osasi määritellä uraohjaus-termin, jokseenkin suppeasti ja vaihtelevasti. Yleisimpiä vastauksia oli *”autetaan hukassa olevaa nuorta kertomalla tälle ammateista”* tai *”erilaisten ammattivaihtoehtojen ja koulutusalojen esittelyä”*. Loput 15 eivät joko olleet kuulleet koko asiasta tai eivät osanneet määritellä termiä. Tosin asiaan voi vaikuttaa se, että molemmissa lukioissa opinto-ohjaajan mukaan ammatinvalintaa ja jatko-opintoja koskevaa tietoutta oli tulossa opetukseen mukaan vasta myöhemmässä vaiheessa abi-vuotta.

Opiskelijat olivat selvästi tyytymättömiä ammatinvalinnanohjaukseen lukiossa. Tosin muutamat mainitsivat, että kolmannen vuoden opo-kurssin puolikas oli vielä edessäpäin, jossa erityisesti jatko-opintoja olisi tarkoitus käsitellä. 61:sta vastaajasta 16 kertoi ohjauksen olleen riittävää. 11 vastaajaa kertoi saaneensa jonkin verran ohjausta ammatinvalinnassa, muttei tarpeeksi kattavasti. 32 vastaajaa olivat tyytymättömiä ohjauksen määrään. Yleisempiä vastauksia tähän kohtaan oli *”opolta voisi mennä kyselemään, muttei mitään yleistä opetustuokiota ole ollut”*, *”opon tunnilla on puhuttu lähinnä kurssivalinnoista”*, *”henkilökohtaista apua opolta olisi varmaan saanut, mutta sen hakeminen on aina pieni*

kynnys”, ”ohjaus on melko yhdentekevää, ei kovin yksilöllistä” ja ”lukio itse ei ole niitä tarjonnut mielestäni tarpeeksi, mutta omien mielenkiintojen kautta tulevaisuus on mietittynä.”

Taulukosta 1 löytyy opiskelijoiden toive uraohjauksen sisällöksi prosentteina. Vastauksissa on yhdistetty sarakkeet ”hyödyllinen” ja ”erittäin hyödyllinen”. Eniten valintoja keräsivät työelämä- ja koulutustietous (92%), seuraavaksi ura- ja työllisyysneuvonta (85%) ja samoilla pisteillä työnhakutaidot ja kolmanneksi oppilaitos- ja yritysvierailut (82%). Henkilökohtaiset ohjauskeskustelut (74%), yrittäjyys (64%) ja ammatinvalinnan testit (59%) seurasivat näitä. Yllätyksenä oli mielestäni henkilökohtaisten ohjauskeskustelujen puuttuminen kärkikaksikosta, koska tätä juuri opinto-ohjaajat pitivät tärkeimpänä. Perusteluina ammatinvalinnantestien suhteellisen heikkoon tulokseen mainittiin niiden epäluotettavuus, outous ja vääristyneet vastaukset. Vähiten merkitystä lukion uraohjauksessa nähtiin olevan kuntoutustoiminnalla (13%) ja viestinnällä (36%).

Taulukko 1 Opiskelijoiden toive uraohjauksen sisällöksi lukiossa

Opiskelijat perustelivat suurimman tuloksen (92%) kerännyttä Työelämä- ja koulutustietouden halukkuutta sillä, että *”on tiedettävä mihin hakee”, ”tähän ei saa lukiokurssien aikana tietoa”, ”käytännön mahdollisuudet tulisi selvittää”, ”on valtavasti aloja, joista ei ole tietoa”, ”tarvitsee tietoa, jotta tietää kiinnostaako kyseinen ala”, ”karsitaan harhaluulot tietyistä ammateista”, ”oma tiedonhaku helpottuu”* ja sen että *”tulee tietää mitä työ on”*. Lisäksi mainittiin, että halutaan ymmärtää työelämän rakennetta ja työelämää ylipäätään ajoissa ja kartoittaa vaihtoehtoja.

Opiskelijoita kysyttiin myös sitä, kenen he haluaisivat opettavan uraohjauksesta lukiossa. Vastauksissa mainittiin useasti, että opinto-ohjaaja voisi selvittää pääasioita, mutta sen lisäksi toivottiin muitakin vierailijoita ja opinto-ohjaajan päätoimisuutta. 17 opiskelijaa mainitsivat opinto-ohjaajan olevan yhtenä luennoitsijana muiden ohella ja 21 opiskelijaa oli sitä mieltä, että yksin opinto-ohjaaja riittää puhumaan ammatinvalinnasta ja uraohjauksesta. 14 opiskelijaa ei maininnut opinto-ohjaajaa ollenkaan, vaan entisiä oppilaita, TE-toimiston edustajia, ammatinvalintapsykologeja, työelämän edustajia ja alan ammattilaisia. Useasti mainittiin myös, että kaikki annetut vaihtoehdot kuulostavat hyviltä, kunhan tietoa vain saisi ja että kaikkien kyselyssä mainittujen tahojen kanssa olisi hyödyllistä keskustella.

Lopuksi kysyttiin vielä sitä, onko opiskelijan tulevaisuuden ala ja ammatti selvillä. Kysymykseen vastanneista 22 tiesi joko täysin tai suurin piirtein alansa ja 33 oli täysin tai jokseenkin epävarma alastaan. Vastajan sukupuoli ei vaikuttanut juurikaan asiaan, vaan alastaan ja ammatistaan epävarmoista oli 21 naisia ja 14 miehiä.

5 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Tässä hankkeessa etsittiin kappaleessa 1.2 esitettyihin tutkimuskysymyksiin vastauksia uraohjauksen kehittämiseksi lukioissa. Alakysymyksinä tutkittiin opinto-ohjaajien ja opiskelijoiden toiveita uraohjauksen sisällöksi lukioissa ja näiden toiveiden toteuttamisideoita. Lisäksi tutkittiin rajoituksia kehittämisideoille.

Päättökysymys: Miten lukion uraohjausta voidaan kehittää?

Selkeitä kehityskohteita uraohjauksessa olivat opinto-ohjaajien saatavuuden parantaminen ja kiireen helpottaminen ja heidän paneutumisensa opetuksessa kurssivalintojen ja lukio-opintojen lisäksi opiskelijoiden tulevaisuuteen, sekä jatko-opintoihin että työelämään. Opiskelijoille tärkeintä oli tiedon saaminen eri ammattialoista ja vaihtoehtojen puntarointi ja kartoittaminen. Kaiken kaikkiaan opinto-ohjaajien näkemykset olivat hyvin erilaisia lukiokohtaisesti, opiskelijoiden sitä vastoin enemmän samankaltaisia.

Mielestäni Opinto-ohjaajat Ry:n puheenjohtaja Kari Hernetkoski on kiteyttänyt opinto-ohjauksen ongelmat ja kehityskohteet hyvin vuoden 2008 artikkelissaan:

”Opinto-ohjaajan on saatava keskittyä perustehtäväänsä, ohjaukseen. Opinto-ohjaajan palkka on määriteltävä niin, ettei ohjaajalla voi teettää muita töitä tai kohtuutonta määrää oppilaita. Opinto-ohjaajien jatko- ja täydennyskoulutus on uudistettava, koska työ edellyttää jatkuvasti muuttuvan työelämän ja koulutuksen tuntemusta. Meidän täytyy vaatia muutoksia ja meidän on seurattava, että muutokset toteutuvat. Opetusministeriön on selvitettävä nykyinen resurssi. Syksyllä 2009 on suoritettava tarkistus siitä onko kunnissa noudatettu säädöksiä opinto-ohjauksen järjestämisessä. Aikaa asian kuntoon saattamiseen on ollut vuosia. Enää ei voida odottaa.” (Hernetkoski 2008, www.sopo.fi)

Hernetkosken ajatukset ovat hyviä lähtökohtia myös uraohjauksen ja ammatinvalinnan kehittämiseen lukioissa. Näiden parannuskohteiden avulla saataisiin varmasti lukioissa järjestettyä ohjausta organisoidummaksi ja lähemmäs opiskelijoita tulevaksi.

Alatutkimuskysymykset 1 ja 2: Minkälaisia toiveita opiskelijoilla ja opinto-ohjaajilla on uraohjauksesta ja sen sisällöstä ja miten näitä toiveita voitaisiin toteuttaa?

Opiskelijoiden ja opinto-ohjaajien toiveisiin uraohjauksen sisällöstä löytyi sekä yhteneviä että eriäviä mielipiteitä. Työelämä- ja koulutustiedon lisäänti oli selvä opiskelijoiden toive uraohjauksen sisällöksi. Lisäksi toivottiin opinto-ohjauksen tunneille enemmän vierailevia luennoitsijoita kertomaan työelämästä ja koulutuksista. Tämä voisi myös poistaa opinto-ohjaajien painetta ja kiirettä päivittää osaamistaan jatkuvasti opinto-ohjauksen laajalla saralla.

Vierailijoiksi toivottiin eri alojen edustajia, entisiä opiskelijoita ja työelämän ammattilaisia. Heitä kaikkia pidettiin tervetulleina luennoimaan koululle, kunhan vain erityisesti työelämä- ja koulutustietouden asiat tulisivat selviksi ennen uravalinnan tekemistä. Ohjaus ei myöskään saisi olla pelkästään jatko-opintoja koskevaa, koska opiskelijat törmäävät työelämään jo aikaisessa vaiheessa ja voisivat uraohjauksen avulla kartoittaa osaamistaan ja kiinnostustaan jo hyvissä ajoin.

Alatutkimuskysymys 3: Mitä rajoitteita uraohjauksen kehittämisessä nähdään?

Opinto-ohjaajat nimesivät ajanpuutteen ja kiireen suurimmaksi rajoitteeksi uraohjauksen kehittämiseksi lukioissa. Lisäresursseja tarvittaisiin ja lisäksi opinto-ohjauskurssien valitsemista ja tarjolla olemista. Kuitenkin kolme viidestä opinto-ohjaajasta oli suhteellisen tyytyväinen tämän hetkiseen uraohjauksen tilaan ja resursseihin omassa lukiossaan.

Yhden opinto-ohjaajan lausahdus haastattelussa: ”*voisin tehdä vaikka mitä, jos aikaa olisi enemmän*”, kertoo siitä että lukion pakolliseen yhteen opinto-ohjauksen kurssiin on mahdotonta sisällyttää lukio-opintojen ohjaus, jatko-opintojen ohjaus, urasuunnittelu ja henkilökohtainen ohjauskeskustelu. Ohjausmahdollisuudesta tulisi vähintäänkin mainita useaan otteeseen lukio-opintojen aikana ja alentaa kynnyks ohjaukseen hakeutumisesta mahdollisimman matalaksi, esimerkiksi niin että vain ne, joilla tulevaisuuden suunnitelmat ovat selvillä, voivat ohittaa ohjauskeskustelun. Jokaisen opiskelijan kohdalla on ehdottoman tärkeää edes kartoittaa tarve.

Jatkotutkimusmahdollisuudet

Jatkotutkimusmahdollisuuksia tästä kehityshankkeesta nousee monia. Erityisen kiinnostavaa olisi tutkia jatkossa ura- ja ammatinvalinnanohjauksen tilaa laajemmin Tampereen seudulla kasvattaen otosta suuremmaksi. Lisäksi mielenkiintoista olisi saada vastaavia tuloksia myös

muilta paikkakunnilta ja pääkaupunkiseudulta. Myös opiskelijoille tehtävät kyselyt voisi tulevaisuudessa kohdistaa lukion loppumetreille kevääseen kokonaiskuvan saamiseksi lukion ura- ja ammatinvalinnanohjauksesta.

Lisäksi olisi mielenkiintoista tehdä pilottitutkimus esimerkiksi yhden luokan kanssa, johon tutkimuksessa nousseita kehityskohteita testattaisiin. Otettaisiin jo lukion alkuvaiheessa käyttöön oppilaitos- ja yritysvierailut, käytäisiin joka vuonna henkilökohtainen keskustelu opinto-ohjaajan kanssa tulevaisuudesta ja pyydetäisiin eri alojen edustajia luennoimaan eri työ – ja koulutusvaihtoehtoista. Toki tämä kaikki vaatisi resursseja ja aikaa, mutta kuten tutkimuksen alussa todettiin, ura- ja ammatinvalinnanohjaus ja sen pulmakohdat ovat koko yhteiskuntaa koskeva haaste, ja väärin uravalintojen vuoksi työttömyyden ja uudelleen koulutautumisen hinta on kova.

Opiskelijoilla kyllä on motivaatiota lähteä mukaan pohtimaan tulevaisuuttaan ja mahdollisuuksiaan tässä yhteiskunnassa, mutta opettajista, päättäjistä, opinto-ohjaajista ja heille myönnettyistä resursseista riippuu se, kuinka paljon opiskelijoille näitä mahdollisuuksia annetaan. Kaikki tutkimukset, joihin törmäsin kehityshanketta tehdessäni viestivät ammatinvalinnankysymysten niukkaa käsittelyä lukioaikana, nyt asiaan tulisi viimeistään puuttua.

Lähteet

Internetsivustot:

Opetushallituksen opettajan verkkopalvelu –sivustot. 21.10.2009.
www.edu.fi

Suomen opinto-ohjaajat Ry:n verkkosivut, Hernetkoski Kari, puheenjohtaja, artikkeli 28.11.2008.
Nykyinen ohjauksen resurssi ei vastaa lasten ja nuorten tarpeita.
<http://www.sopo.fi/soponews/uutinen.php?id=37&sivu=>

TE-toimiston työvoimakoulutusten kurssitarjonta. 16.10.2009.
www.mol.fi/koulutukset

Painetut lähteet:

Hernetkoski Kari, Järvinen Kirsti, Kämä Erja, Pirinen Raila & Saarinen Marjukka. 2006. Opinto-ohjaus – lukiot ja ammatilliset oppilaitokset. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena. 2001. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Joronen Liisa. 1996. Yrittäjyyden uudet vaatimukset. Teoksessa H. Myyrä (toim.) Koulun puolesta. Opetus 2000. WSOY/Oppimateriaalit, 43-67.

Kukkonen Harri. 2007. Ohjauskeskustelu pelitilana. Erilaisuus ammatillisen opettajaopiskelijan ohjaamisessa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kurtelius Jari. 2002. Urasuunnittelun huomiointi henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa laadittaessa. Teoksessa J. Helander & S. Seinä (toim.) Citius. Altius. Fortius. Näkökulmia opintojen ohjaukseen ammattikorkeakoulussa. HAMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Hämeen ammattikorkeakoulu, 100-112.

Lerkkanen Jukka. 23.8.2005. Luento Tampereella: Uraohjaus uudistuu. Tampere.

Lotti Leila. 2001. Tehokas markkina-analyysi. Juva: WSOY.

Mattila Ari (toim.) Kokemuksia lukion opinto-ohjauksesta – selvitys 2008. Suomen Lukiolaisten liitto yhteistyössä 15/30 Research Oy:n kanssa. Singsby: Ykkös-Offset.

Määttä Kari & Laaksonen Hannu. 2005. Opinto-ohjaajat ohjauksen ristiaallokossa. Teoksessa J. Helander (toim.) Ohjaus aallon harjalla. Inspiraatiota ja innovaatiota ammatillisen opinto-ohjauksen kenttään. HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisu 1/2005. Hämeen ammattikorkeakoulu, 11-19.

- Numminen Ulla, Jankko Tuire, Lyra-Katz Anna, Nyholm Nina, Siniharju Marjatta & Svedlin Renata. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheessa. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Oinas Tapio. Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä. Oulunsalon lukion ura- ja jatko-opintojen ohjauksen suunnitelma osana uuden opetussuunnitelman ohjausta. 2007. Ohjauksen koulutus- ja tutkimusyksikkö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ojanen Sinikka. 2006. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.
- Onnismaa Jussi. 2004. Vanha ja uusi ura. Teoksessa Onnismaa Jussi, Pasanen Heikki & Spangar Timo (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3. Ohjaustyön välineet. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy, 275-285.
- Onnismaa Jussi, Pasanen Heikki & Spangar Timo. 2000. Alkusanat. Teoksessa Onnismaa Jussi, Pasanen Heikki & Spangar Timo (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy, 5-11.
- Peavy R. Vance. 2000. Ammatinvalinnan ja urasuunnittelun ohjaus postmodernina aikana. Teoksessa Onnismaa Jussi, Pasanen Heikki & Spangar Timo (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy, 14-40.
- Sydänmaanlakka Pentti. 2009. Jatkuva uudistuminen. Luovuuden ja innovatiivisuuden johtaminen. Hämeenlinna: Talentum Media Oy.
- Vanhalakka-Ruoho Marjatta. 2002. Ohjauksen ajankohtaisia tuulia. Teoksessa A.Haapala & K. Laitinen (toim.) Verkot ja ohjaus – ohjaus ja arviointi yliopistojen virtuaaliopetuksessa. Joensuun yliopiston opetusteknologiakeskuksen selosteita 2. Joensuun yliopisto: opetusteknologiakeskus, 15-23.
- Vuorinen Jukka. 2000. Opinto-ohjaus – ohjausta koulunuorison keskuudessa. Teoksessa Onnismaa Jussi, Pasanen Heikki & Spangar Timo (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy, 70-88.

LIITE 1 TEEMAHAASTATTELURUNKO OPINTO-OHJAAJILLE

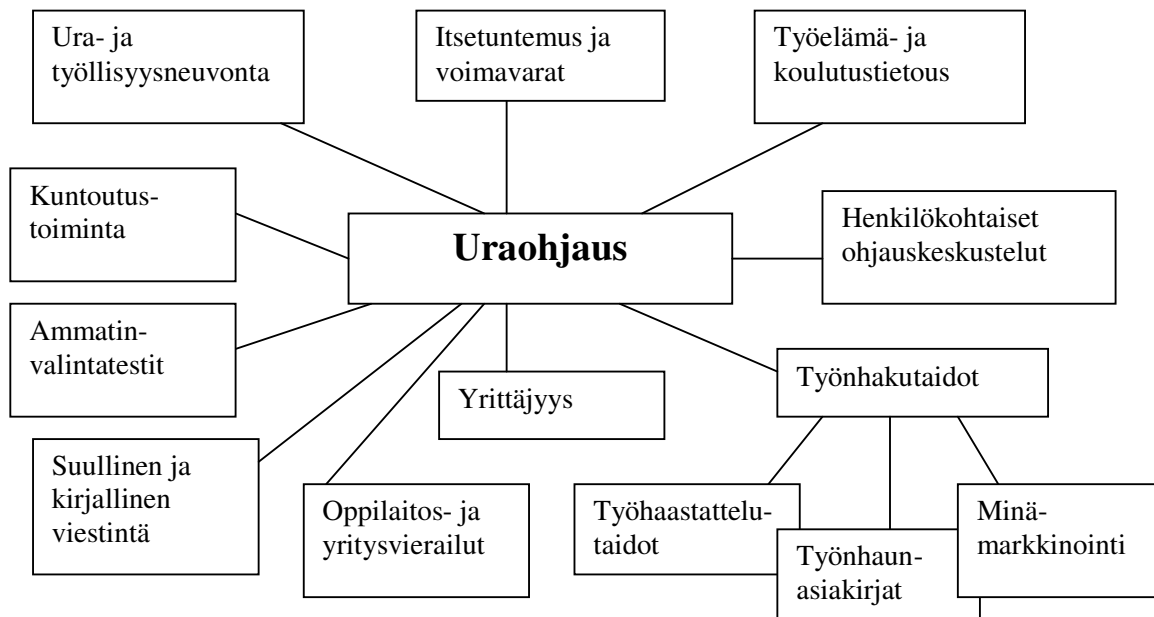
Taustatiedot: Lukion nimi, (vastaajan sukupuoli, ikä ja koulutus) kuinka kauan ollut opinto-ohjaajana, onko päätoiminen opinto-ohjaaja?

TEEMA 1: Uraohjaus käsitteenä: Tuttu käsite? Miten määrittelet? Nimike käytössä lukiossa?

TEEMA 2: Uraohjauksen tila lukio-opinnoissa: Sisältyykö opinto-ohjaukseen? Onko tarpeellista? Onko riittävä määrä? Riittävät resurssit? (vrt. tutkimustulokset)

TEEMA 3: Opiskelijoiden tyytyväisyys: Mitä palautetta saaneet opiskelijoilta, mitä toiveita?

TEEMA 4: Uraohjauksen osa-alueet: Ovatko tuttuja? Ovatko käytössä? Mitä haluaisi painottaa lukiolaisten ohjauksessa?

TEEMA 5: Rajoitukset lukion uraohjauksessa: Aika, resurssit, osaaminen...?

TEEMA 6: Uraohjauksen työelämänäkökulma ja rahoitus: Onko työelämänäkökulmalle tarvetta? Mistä rahoitus, jos ohjaus ulkoistettu?

TEEMA 7: Tavoitteet lukion uraohjaukselle, onko mielessäni muutos- tai kehitysehdotuksia?

LIITE 2 KYSELY OPISKELIJOILLE

1. Vastaajan sukupuoli ja luokka-aste

2. Oletko kuullut uraohjauksesta/ammatinvalinnanohjauksesta? Mitä se mielestäsi on?

3. Oletko saanut ohjausta ammatinvalinnan kysymyksissä lukiossa? Mitä tämä ohjaus on ollut? Onko se ollut riittävää?

4. Mitä seuraavista toivoisit sisältyvän lukion ammatinvalinnanohjaukseen? (laita rasti)

	En osaa sanoa	Hyödytön	Hyödyllinen	Erittäin hyödyllinen	Perustelu
Ura- ja työllisyysneuvonta					
Itsetuntemus ja voimavarat					
Työelämä- ja koulutustietous					
Henkilökohtaiset ohjauskeskustelut					
Työnhakutaidot					
Yrittäjäyys					
Oppilaitos- ja yritysvierailut					
Suullinen ja kirjallinen viestintä					
Kuntoutustoiminta					
Ammatinvalintatestit					

Jotain muuta, mitä? _____

5. Kenen haluaisit opettavan uraohjauksesta lukiossa (opo, ammatinvalintapsykologi, entiset oppilaat, työvoimatoimiston edustaja, työelämän edustajat ja ammattilaiset...)?

6. Tiedätkö mikä sinusta tulee isona? _____

Kiitos vastauksestasi!

LIITE 3 OPISKELIJOIDEN TOIVOMUS URAOHJAUKSEN SISÄLLÖKSI

Vastaukset pisteytettynä ja taulukoituna kysymykseen numero 4. = Mitä seuraavista toivoisit sisältyvän lukion ammatinvalinnanohjaukseen? (laita rasti)

	En osaa sanoa	Hyödytön	Hyödyllinen	Erittäin hyödyllinen
Ura- ja työllisyysneuvonta	8	1	41	11
Itsetuntemus ja voimavarat	18	11	23	9
Työelämä- ja koulutustietous	4	1	31	25
Henkilökohtaiset ohjauskeskustelut	12	4	27	18
Työnhakutaidot	3	6	39	13
Yrittäjyys	11	11	33	6
Oppilaitos- ja yritysvierailut	8	3	37	13
Suullinen ja kirjallinen viestintä	22	17	18	4
Kuntoutustoiminta	32	21	8	
Ammatinvalintatestit	9	16	29	7